

erős kéz kell

Akik visszasírják a diktátort

REJMER,
Malgorzata
„Toxímia”
Magyar Lettre
Internationale, 76

A Piața Munciin laktam éppen ideiglenesen, a konyhám falán pedig volt egy plakát, amely a *Nicolae Ceaușescu önéletrajza* című filmet reklámozta, és ötletesen jelenítette meg, mit jelent a diktátor alakja a román társadalomnak: vörös alapon fekete arcél. Akárki lehetett volna, de Romániában kétség sem férhet ahhoz, kiről van szó.

Szerelő jött hozzám egyik nap, idősebb ember, izzadt volt és segítőkész, azt nézte meg, miért nem működik az internet. Kávéval kínáltam, leült az asztalhoz, szemben a plakáttal, és felsóhajtott:

– Istenem, ez volt aztán az embert! Mindent tudott, tudta, hogyan kell kormányozni. A cigány nőket sterilizálta, a zsidókat eladta külföldre, még a ruszkat is sakkban tartotta. Okosabb volt, mint Hitler, tudta, mit csináljon a csótányokkal. Nagy volt akkor a mi Romániánk!

Megköszönte a kávé, elment. Furcsa érzés volt elmosni utána a bögrét.

Amikor 2009-ben eldöntöttem, hogy meg akarom nézni Nicolae Ceaușescu sírját, Bukarest váratlanul az utamba állt. Internet nélkül már a sír helyének megtalálásához is nyomozást kellett folytatnom, azok a románok, akiket az utcán megkérdeztem, nem tudtak semmit, vagy nem akartak tudni semmit. Elmentem a Forradalmi temetőbe, ott megkérdeztem, hol van Ceaușescu sírja, erre a temetőőr úgy reagált, mintha súlyos tapintatlanságot követtem volna el, és a sértés miatt egyáltalán nem akart velem szóba állni. Csak a temető gondnoka könyörült meg rajtam, megmutatta a térképen, hol vannak a kis keresztek Bukarest túlsó felén, és legyintett, hogy minek odamenni. Maradjak itt az árnyékban, nézgessem a fehér síremlékeket, a román zászlóval körbetekert hósi sírokat. Megkérdeztem, mennyi idő alatt érek oda, de csak a fejét csóválta: olyan messze van, hogy semmi értelme magyarázatni.

A következő alkalommal, 2011 márciusában ujjammal követtem az útvonalat a térképen, úgy szálltam autóbuszra azzal a szilárd elhatározással, hogy odamegyek. Így buszozom végig a szürke Bukaresten, nem csinállok semmi mást, csak ülök, és megy velem a busz. Hideg van, szürkeség, körülöttem átfagyott, dermedt emberek, engem pedig visz a busz a több réteg plakáttal kitépázott, mindenféle életigazságokat és élethazugságokat hirdető ákombákomokkal dekorált épületek mellett. Olvasom őket: *Respect 89*, *Basarabia e România*, *Mind az árokban fekszünk, de egyesek a csillagokat nézik*, megfigyelem, milyen nagy gyakorisággal fordul elő a *fuck* és a *pula* (fasz) szó személyekkel és intézményekkel összefüggésben, *România Mare*, *A nők nem tűrik a nőgyűlöletet*. Visz a busz, Bukarest felváltva ritkul és sűrűsödik, egyszer el van egyengetve, lenyírva, kimosdatva, másszor kifordulnak a belei, beomlott tanyákat, elgörbült utcalámpákat, ütött-kopott megállókat látni. És vannak még forduló, kábelek, tekercek.

Még mindig visz a busz, pedig már nem akarom, utaztam eleget, mégsem értem oda, a térképből pedig az derül ki, hogy ha odaérek is, az a távoli és bizonytalan jövőben lesz. Megáll az autóbusz egy bedugult utcában, ahol aki él és mozog, és van dudája, az dudál. Alkonyodik. Kezdem érteni, hogy ez a ceaușescus temető egy igen ravaszul kitalált nyugvóhely, olyan geolokalizációval, hogy senki se akarjon odamenni, vagy ha akar, akkor menjen el tőle a kedve, vagy ha mégsem ment el, akkor tévedjen el útközben az illető, és hogy tanuljon belőle, ne is találják meg soha.

Egy hónapra rá megint Bukarestben vagyok, a tapasztalataimból okulva lélekben fölkészülök, hogy életem egy részét ezen az utazáson fogom tölteni, aztán mire a buszmegállóba érek, szakadni kezd az eső, ez pedig a vágyamat, hogy eljussak a temetőbe, ázott és bánatos tyúkká változtatja, ami bebújt a tyúkólba.

És lehet, hogy nem is jutottam volna el oda sosem, ha egyszer nem a Drumul Taberei városrészben szállok meg Oanával és Mihajjal, akiket sosem láttam; csak a jelenlétük nyomait vettem észre, tárgyakat és szagokat.

A környéken mindenhol kicsiny házak kucorognak, bódék állnak a feltúrt földön, olcsó, rövid életű tárgyakat árusítanak: cigarettát szálanként, hajcsatot, műanyag játékokat, cukormázás süteményt. Nem messze, a Ghencea negyedben görcsösen elferdült, méretes panelházakba vált a mérsékelt otthonosság, ezek a nagyvárosi Bukarest utolsó rángásai, utána már a semmi terjeszkedik. És itt terül el a hatalmas temető a nagy városépítő és nagy városromboló Ceaușescu sírjával.

Tehát egy vasárnap délután egyszerűen kisétálok a házból, és a saját lábamon megyek a temető kapujáig, erre a számomra mindeddig elátkozott helyre, amelyet alaposan elrejtettek, nehogy megtalálja valaki. A bejárat előtt koldusok várják a gyászmeneteket, várnak valakit, aki román szokás szerint enni ad nekik a temetői asztalról, egy korty cujkát, az itteniek pálinkáját, műanyag pohárból, egy falatka kolivát, a kutiához hasonló, édes temetői kását. Siránkozással keveredik a harang kongása.

Ceaușescu sírja elegáns, rozsdaszínű kőlap, jókora darab, de csupa por. Nemrég még fehér mómárvány sírkő magasodott az összehordott kis kupac fölé, és csak a harcos testébe fúródó lövedékeknek látszó, földbe szúrt zászlócskák és művirágok: a piros, kék és sárga műanyag gerberák, az elszürkült, olcsó tarkaság szomorúsága különböztette meg a többi sírtől. A temető földjén ez az ócska palánkkal elkerített rész volt az egyetlen hely, ahol a diktátor hívei emlékkoltárt építhettek maguknak. Most a mértéktartás uralkodik az új sírlapon, ezzel a felirattal: „Nicolae Ceaușescu, Románia elnöke”.

Pedig a Kárpátok Géniuszáról, a Nemzet Atyjáról, a Legfőbb Tervezőről, a Világforradalmi Gondolat Géniuszáról, a Román Föld Legkiválóbb Fiáról van szó. 1999-ben egy közvélemény-kutatás során megkérdezték a románokat, ki a legtöbb rossz okozója az országban. Nicolae Ceaușescu került az első helyre. Ugyanebben a kutatásban arról is megkérdezték őket, ki tette a legtöbb jót Romániával. Nicolae Ceaușescu került az első helyre. 2012 októberében az *Adevărul* című napilap azt tudakolta az olvasóitól, ki volt a legkiválóbb román politikus az elmúlt nyolcvanöt évben. Nicolae Ceaușescu győzött. Egy internetes fórumon hosszú listákba szedték az érdemeit, többen ecseteltek a hatvanas-hetvenes évek bőségét és biztonságérzetét, mint a nyolcvanas évek éhezését és arroganciáját.

– Kellene nekünk egy új Ceaușescu – jelentette ki egyszer a vonaton egy húszéves lány, miután levette a fülhallgatót a füléről, és bekapcsolódott a Romániáról szóló beszélgetésbe. – Még csak nem is Ceaușescu, egy új Vlad Tepeș kell nekünk.

– Hát igen, kéne valaki, aki mindenkinek beveri a pofáját – helyeselt egy negyvenes férfi, aki mindig a térdére csapott, valahányszor mondott valami falrengetőt. – A románoknak erős kéz kell, különben széthullik minden, ugyanúgy, mint most. Az lenne nekünk való, ha kemény kézzel kormányozna valaki, akinek helyén van az esze. Ha valaki azt mondja magának, hogy Ceaușescu rossz ember volt – fordult hozzám –, akkor biztos lehet abban, hogy hazudik.

– Ő volt az utolsó, akinek volt valami elképzelése arról, hova tart Románia – állította egy idősebb, bajuszos alak. – Ami most van, az maga a káosz.

– Ceaușescu megtett minden tőle telhetőt – tette hozzá a lány. – Csak rossz tanácsokat adott neki a környezete. Elzárta előle az igazságot.

A bajuszos úr elkomorult.

– Szerette Romániát – mondta ünnepélyesen. – Őszintén szerette ezt az országot.

Hallgattam őket, mint akit megigéztek. 2009-ben még, ha románokkal beszélgettem, úgy éreztem, hogy a Ceaușescu után maradt trauma abból fakad, hogy kétségek övezik a halálát. Abból, hogy Románia elnökét úgy lőtték agyon, hogy előtte nem született jogerős bírósági ítélet, aztán villámgyorsan

el is temették, a sírkeresztre pedig hamis nevet írtak. Mert szégyen, hogy ilyen könnyörtelenül végeztek Minden Idők Legnagyobb Géniuszával.

Akkor nem lehetett másképp intézni a dolgot, ezt sok romántól hallottam. Az általános zűrzavarban Ceaușescu halála volt az egyetlen logikus megoldás. Nyugdíjba nem akart menni, ezért kellett sírba küldeni. Ő a mi áldozati bárányunk, akit a forradalom oltárára helyeztünk – a halála nélkül nem született volna meg az új Románia. Az ő vérével kellett megjelölni, ahogy a régi Románia is magán viselte a bélyegét.

A románok most is emlékeznek: annyit jelentett ez az ország, amennyit Nicolae Ceaușescu. Minél nehezebben élnek most, annál jobban vágyoznak az elmúlt idők után, amikor fiatalok voltak az emberek, családot alapítottak, és adott nekik az állam lakást, helyet a gépkocsi-kiutalási listán, televíziót és telefont.

Egy 2010-es közvélemény-kutatás szerint a románok 61 százaléka tartja hasznos ideológiának a kommunizmust. Az állampolgárok 46 százaléka társít pozitív dolgokat a Ceaușescu-kormányok időszakához. Csak a románok 2 százalékanak jut eszébe a nyomor a régi időkről. Manapság sokan mondják gondolkodás nélkül, hogy sosem volt olyan rossz, mint most.

Mi sem egyszerűbb annál, mint pénzre váltani a nosztalgiát, ezt ismerték föl a reklámügynökségek. Piacra dobták már a Ceaușescu vodkát, mobiltelefonokhoz használták föl a diktátor képmását, még egy csokoládészet reklámkampányában is megjelent az „édes Ceaușescu”. A *Nicolae Ceaușescu önéletrajza* című filmben, amely ügyes kézzel összevágott televíziós felvételekből áll, olyannak ismerjük meg a diktátort, amilyennek magát akarta látni, és amilyennek a mindennapokban látszott: kicsit kétbalkézes, nem tud táncolni, amikor pedig röplabdázik, elszalaszt minden labdát, olyan bátyónak látjuk, aki bárgyú mosollyal próbálja leplezni ügyetlenségét, ő a Nép Atyja, aki gyermekeinek integet, és sosem fárad el a keze.

Arról faggatták a televízióban a dokumentumfilm rendezőjét, Andrei Ujicát, milyen szavakkal írma le a diktátort.

– Marxista, nacionalista hazafi, következetes és megvesztegethetetlen. Profi politikus.

Az *Adevărul* című napilap hasábjain reagált rá Andrei Pleșu: „Kár, hogy Ujicá elment Romániából 1981-ben, amikor kezdett nagyon rosszra fordulni a helyzet. Ha marad, biztos nem engedhette volna meg magának ezt a gyengéd elnézést, amellyel a távolból tisztel meg bennünket. Mit számít az, hogy Ceaușescu hazafi volt? Az volt Hitler és Sztálin is. Az 1989-es forradalmat értsük úgy, mint a románok részéről megnyilvánuló viszonzatlan szerelmet? Azonkívül – teszi hozzá Pleșu – Ceaușescu valóban megvesztegethetetlen volt, mert hogy is lehetne megvesztegetni egy diktátort, aki a markában tartja az országot, és mindent megtehet, amit csak akar? Egy diktátort csak a tulajdon hatalma korrumpálhat.”

– Rászolgált minden egyes golyóra, amit kapott – mondja Dan Popescu galériatulajdonos. – Most is ez a véleményem. De szégyellem, és szégyellem azt is, ahogy intézték ezt az ügyet. Nem tudom, hogy ez általános vélemény-e. Az

embereket nem foglalkoztatja a Ceaușescu-ügy, a megélhetés jár az eszükben, a legfiatalabb nemzedék teljesen közömbös ebben a kérdésben. Bizonyos mértékig jó, hogy nem telepedik rájuk a múlt terhe. De a fiatalokban nincs meg az immunitás, nincsenek diktatúra elleni antitestjeik. Pedig újra és újra megteremtődik a tekintélyuralom. Újra megteremtődik a gonosz. A szabadság olyan, mint a levegő. Ha van levegőd, nem érzed, hogy szükséged van rá. De ha nincs, fuldokolni kezdesz. Azt hiszem, ez a fajta önvédelmi reakció kihál a legfiatalabb nemzedékből. A fuldoklás reakciója. Az emberek mindent elfogadnak, nem érdekli őket semmi ügy igazán.

Cosmin háza a Piața Munciin olyasmi volt az összes ismerőse számára, mint egy puha fészek. A szófán egy alkotói válságban szenvedő művész, a kertben egy munkanélküli, depressziós terapeuta, egy masször, aki tetoválni tanul, én pedig a padlásszobában próbálok írni valamit, de nem megy.

– Nézz meg engem – mondta egyszer Cosmin. – Nem csinálok semmit, tökéletesen átlagos vagyok. Pedig egyetemre járok, könyveket olvasok. Németországban azt, aki nem dolgozik, a társadalom söpredékének tartanák, itt viszont úgy tehetek, mintha értelmiségi lennék, mert az egész társadalom ugyanolyan passzív, mint én vagyok. A románok nem bíznak a politikusokban, és nem tudják, mit kezdjenek a szabadságukkal.

Mindannyian a régi rendszer árvái vagyunk – folytatta Cosmin. – Gyerekek vagyunk, azt várjuk, hogy élelmet és eszközöket kapjunk a kormánytól, ahogy a kommunizmusban is megkaptuk ezeket Nicolae papától és Elena mamától. De a szülők itthagytak minket. Magadnak kell megszerezned az élelmet. A románok viszont nem akarják a szabadságot, nem akarnak aggódni a mindennapi betevő miatt. Nemrég huszonöt százalékkal csökkentették a béreket a közszférában, képzelj el, mit ki nem kell találniuk a túléléshez. Kinek kell a szabadság, ha nincs mit enni?

Bólogatok. Az egyetlen luxus, amit egyesek megengedhetnek maguknak, az emlékek törlesztésének luxusa. A románok törlik a memóriájukból a Securitatét, a szájkosarat, az elnyomást, a nyomort. Csak „a biztos holnap” emléke marad, ami már a múlté.

Megyek egy bukaresti utcán, omladozó, telegrafittizett házak, plakátosz-lányokkal borított, hámló homlokzatok mellett. Töredezett járdán lépdelek, amelyet autók torlaszolnak el, egy lökhárító és egy kiürített bolt kirakatüvege között nyomakodom át. És meglátok egy plakátot az üvegen: rajta Nicolae Ceaușescu arca egy izmos hős testére applikálva. Ez a mi halott hősünk a maga teljes abszurditásában, amint jóságosan mosolyog a járóelőkre. Jó, hogy meghalt. Kár, hogy meghalt.

(részlet egy riportkönyvből)

MIHÁLYI ZSUZSA FORDÍTÁSA

